

ГРОМАДЯНСЬКА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ЕТНОКУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

У статті розглядається сутність громадянської культури, простежується її логічний взаємозв'язок з етнокультурою особистості в сучасних умовах розвитку українського суспільства.

Ключові слова: громадянська культура, український етнос, етнокультура, громадянське суспільство, виховання.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Система національного виховання перебуває сьогодні в стані реформування, що актуалізує визначення її основних складових, пріоритетів, виявлення ефективних форм і методів реалізації поставлених перед нею завдань, досягнення відповідної мети. На цей процес значний відбиток накладають зумовлені часом демократичні перетворення в нашій державі.

Здобуття Україною незалежності не лише відкрило її для світу, а й світ для неї, активізувавши пошуки шляхів активного співробітництва з ним. Прагнення до співдії зі світовим співтовариством, відмова від авторитарного устрою сприяли усвідомленню необхідності впровадження нової моделі організації суспільства, яка не лише поцінується іншими, а й створює найбільш оптимальні умови для життєдіяльності його членів. Тобто моделі громадянського суспільства – суспільства громадян з високим рівнем розвитку економічних, соціальних, культурних і моральних відносин, яке разом з державою створює розвинений правовий простір для розвитку людини, „систему забезпечення життєдіяльності політичної, економічної, соціальної і духовної сфер, їх відтворення і передачу цінностей від покоління до покоління”, вільної реалізації кожною людиною її природних прав: на життя й гідне існування, на родину, на свободу діяльності, що не звужує права інших, на власність, рівність перед законом тощо [13, 63-64].

Розбудова громадянського суспільства не є самоціллю або суто механічним процесом, котрий передбачає здійснення певної послідовності дій на рівні державних структур (хоча це також має важливе значення), які дають змогу в намічений час проголосити, що такий тип суспільства створено. Його розбудова, утвердження та стабільність залежать від людей, які живуть у конкретній країні. Причому, людей не як аморфної маси, не як людей „взагалі”, а як спільноти, що складається з окремих громадян. Від того, які це будуть громадяни, від наявних у них особистісних рис і властивостей залежить і сама можливість створення громадянського суспільства, і подальший його розвиток.

Це, певним чином, зумовлює необхідність переоцінки усталених поглядів на виховання сучасної молоді, внесення відповідних змін до змісту національної системи освіти, яка змогла б забезпечити вирішення завдань, що висувуються перед нею в умовах сьогодення в контексті прямування до громадянського суспільства.

Одне з таких завдань, належне вирішення якого сприятиме успішному здійсненню процесу демократичної модернізації українського суспільства, а отже, й ефективному становленню кожної особистості, вбачається нами в активізації теоретичного і практичного розв'язання проблеми формування в молодого покоління громадянської культури.

Актуальність звернення до цього питання зумовлена реаліями нашої дійсності. Для країн, які виникли на території колишнього Радянського Союзу, характерним є своєрідний перебіг процесів, пов'язаних з політичним та громадянським становленням їх населення. Істотна ознака цього феномена полягає в тому, що, на відміну від етнонаціональних процесів у більшості європейських країн, на теренах постсоціалістичного простору почали формуватися політичні нації на ґрунті кількісно домінуючої етнічної більшості, яка стає ядром, основоположним компонентом нової територіально-політичної спільноти – держави, котра, зазвичай, перебирає назву цієї більшості. У випадку з Україною „українська етнічна спільнота як етносоціальний організм є хоча й не зовсім тотожною з поняттям держави, але дуже тісно з ним пов'язаною, принаймні, набагато тісніше, аніж до незалежності навіть з тогочасним квазідержавним утворенням – Українською Радянською Соціалістичною Республікою” [6, 7]. За таких умов українці об'єктивно здобули можливість відроджувати й розвивати в повному обсязі атрибути своєї етнічності, зокрема ті, які в недалекому минулому класифікувалися як небезпечні для процесу формування „нової історичної спільноти – радянського народу”, але за своєю сутністю становили ество українського етносу. Оскільки повністю не можна було заборонити чи знищити історичну пам'ять про етнокультурну спадщину українського народу, вияви його самобутності дозувалися і контролювалися центральною владою. Сьогодні таких перепон на шляху самореалізації українців як етнічної спільноти не існує; більше того, „з'явилася реальна можливість ... „відбутися” українцям як етносоціальному організмові, що має свою державу” [6, 7].

Прямуювання до такого „відбуття” ще раз підтверджує актуальність проблеми формування в молодого покоління громадянської культури як важливого елемента загальної культури суспільства й окремої особистості.

Формулювання цілей статті... Мета статті – обґрунтувати важливість формування громадянської культури особистості в етнокультурному контексті сучасної України.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу... Важливою складовою буття будь-якої історичної спільноти людей, хай це буде певний народ, народність чи нація, є духовне життя, що становить не матеріальну субстанцію, а „символічну природу”. Це, насамперед, сукупність значень, понять, норм, традицій, ідей, поглядів, стереотипів тощо, які вироблялися протягом усієї історичної доби становлення та буття певної соціальної спільноти або нації і є „символічним відображенням (через систему понять, ідей, значень тощо) реальних аспектів економічних, соціальних, політичних та інших форм буття, притаманних даній нації або іншій спільноті” [3, 13-14].

Означена система ідей і поглядів становить культуру нації, її друге символічне буття. Саме культура, зберігаючи, переосмислюючи та трансформуючи історичні реальності, втілюючи їх у відповідні ідеї, погляди, емоції, форми соціальної взаємодії та господарювання, політичні та моральні орієнтири, єднає минуле з теперішнім [2, 14].

Звернення до історії питання засвідчує, що протягом доволі тривалого часу носіями національних символів як уособлення національної культури, були лише окремі індивіди завдяки наявному в них рівневі освіти. Переважна ж частина людей (народу) зазвичай не усвідомлювала своєї належності до тієї чи іншої нації. Особливо характерним таке уявлення було для доіндустріальних суспільств. Більшість представників нації, наділених певними національними рисами, здебільше ототожнювали себе з певною територією чи общиною.

Високий рівень освіти й загальної культури у вагомому прошарку етнічної спільноти – характерна риса минулого й теперішнього століття. Розвиток і розширення внутрішньо- та зовнішньокommунікативних зв'язків веде до того, що „уявлення про національність та усвідомлення власної належності до певної нації починає складатися на рівні колективної, масової свідомості”. На цьому ґрунті розвиваються процеси, коли крізь призму національної культури „сприймають навколишній світ і на цій основі будують стратегію своєї поведінки як у повсякденні, так і в суспільному житті, не тільки окремі діячі, еліта нації, а й кожен з її представників. Відповідно, національність стає притаманною не лише певній, найбільш свідомій частині етнічної спільноти, а й усім її членам” [3, 17].

Іншою постійною величиною нації є національний характер як своєрідне, специфічне поєднання загальнолюдських рис, конкретних історичних та соціально-економічних умов буття. Він виявляється у ціннісних ставленнях до навколишнього світу, а також у культурі, традиціях, звичаях, обрядах [14].

Різні аспекти етнокультурного розвитку особистості щодо її громадянського становлення досліджували В.Андрущенко, В.Бойченко, М.Боришевський, Г.Ващенко, С.Войнович, В.Євтух, П.Манжола, Г.Філіпчук та ін. У своїх працях дослідники акцентують на тому, що український етнос, попри обмежені можливості за часів колишнього Союзу, зберіг потенціал своєї самобутності, а після здобуття незалежності почав його реалізовувати. Причому це відбувається не лише в рамках географічної території, а „вже в рамках етнополітичного організму”, де він складає домінуючу частину населення” [5, 60]. Вияв відповідних процесів характеризується впровадженням української етнічної символіки як державної, формуванням стійкої самосвідомості й прийняття на особистісному рівні своєї належності до єдиної спільноти.

Зазначені процеси супроводжуються утвердженням позицій української мови в усіх сферах суспільно-громадського життя; відроджуються традиції та історична пам'ять українського народу (козацький рух, створення різноманітних громадських організацій та реалізація форм участі громадян країни в її суспільному житті), утверджуються нові орієнтири в змісті національного виховання.

Проте етнонаціональне відродження не може нести ефективний „заряд”, ґрунтуючись лише на бажанні „згадати” й відновити своє „справді українське”. І якщо в перші роки незалежності означені процеси трималися саме на таких засадах, сьогодні ці засади зазнають помітної руйнації внаслідок привнесення в суспільне життя значної кількості перехідних цінностей, а також таких їх різновидів, які ніколи не були властивими українцям.

Цей стан зумовлює необхідність подальшого ґрунтовного теоретичного опрацювання проблеми громадянської культури. Зокрема, це стосується етнокультурного становлення особистості як громадянина України.

Теоричний аналіз проблеми. Як уже зазначалося вище, закономірністю розвитку української перспективи є становлення громадянського суспільства, що передбачає глобальне поширення демократії, вдосконалення гуманітарних технологій постіндустріального періоду, вирішення цивілізаційних суперечностей, поляризацію світоглядних, соціальних, економічних рівнів, зростаючого конкурентного середовища [15, 5]. Ефективна реалізація цих завдань не можлива без опертя на

історичні етнокультурні джерела, набутий досвід, осучаснену національну ідею, створення гармонійної моделі синтезу загальнолюдських, національних, етнічних, особистісних цінностей та інтересів.

Вагомість наведеної тези зумовлюється доволі широким етнічним, конфесійним, мовним, світоглядним спектром Української держави. Для його функціонування потрібно піднести на вищий щабель цінності миру, толерантності, діалогічності, пріоритетності прав і свобод людини, принципи культуровідповідності й плюралізму, полікультурності й гуманізму.

Це вимагає підготовки особистості, здатної сприймати і розуміти не лише власні, а й культурні цінності інших народів, спроможної до міжетнічної і міжкультурної комунікації. Зіткнення цивілізаційних, культурних, етнічних інтересів створюють конфліктну ситуацію в межах загального національно-державного простору, що посилює необхідність формування в сучасних дітей і молоді ціннісного плюралізму та культурного релятивізму, толерантності й менталітету співробітництва, становлення „діалогу культур” різних національностей, рас, віросповідань, поглядів, переконань.

Нинішній ренесанс категорії „громадянська культура” пов’язаний із загальними соціокультурними та політико-економічними процесами на сучасному етапі розвитку нашої країни, що передбачає визначення її сутності та механізмів формування.

На думку І.Беха, громадянська культура – це „об’єднувальна аура для повноцінного розвитку особистості, яка б могла успішно розв’язувати складні життєві проблеми, активно творчо діяти, узгоджуючи державні й власні інтереси, і в цьому знаходить сенс свого життя” [1, 4]. Механізм залучення особистості до громадянської культури український психолог вбачає в організації такого виховного процесу, домінантами якого є духовні цінності, національні та загальнолюдські моральні пріоритети, соціальна зрілість, патріотизм, громадянська відповідальність тощо. При цьому наголошується, що в основу виховної діяльності слід покладати не інформативність, а свідому дію вихованців. Це передбачає постійне їх вправлення в громадських учинках, поведінці, яка відповідає їхнім віковим можливостям і особливостям. „Кожна така моральна дія має бути глибоко усвідомленою і позитивно емоційно пережитою, бути результатом вільного вибору особистості” [1, 6].

Н.Дерев’яно до основних рис, наявність яких свідчить про сформованість в індивіда громадянської культури, відносить: відданість українській нації, відповідальність перед державою і суспільством, подолання соціальних труднощів, досягнення громадянських ідеалів тощо [4, 8]. Щодо співвіднесення цього феномена з етнокультурною, то, як справедливо стверджує дослідниця, між ними „ніяких неузгоджень, тим більше суперечностей немає” [4, 82].

Провідним напрямом формування в учнівської молоді громадянської культури авторка вважає залучення до певних видів громадянських відносин для активізації процесу її громадянського самовизначення. Сферами розвитку таких відносин визначено:

1. Пробудження та розвиток національної самосвідомості в процесі виховання любові до природи рідного краю, рідної землі; вивчення історії українського народу, його багатой культурної спадщини, традицій і звичаїв; виховання поваги до державних символів, народних святинь; відповідальне ставлення до державної мови, досягнення її високої культури; виховання національної самосвідомості, гордості за свою країну, її народ, громадян.

2. Залучення учнів до справ рідного народу, його громадянських цінностей, суспільних громадянських справ (добродійні акції, благоустрій міст і сіл, охорона навколишнього середовища, шефська допомога окремим верствам населення, взаємодія з громадськими організаціями тощо).

3. Формування вмінь і навичок вираження патріотичних почуттів, реалізації прав та обов’язків: набуття досвіду самостійної діяльності щодо організації конкретних справ; формування організаторських і комунікативних умінь, навичок поведінки в умовах широкої демократії; форсування вмінь і навичок через навчання самостійного мислення, участь у громадській роботі та учнівському самоврядуванні, прояви самостійності та ініціативності в громадських заходах, благодійних акціях.

4. Залучення школярів до діяльності позашкільних освітніх закладів, до заходів, близьких до життя суспільства, які захоплюють їх, відповідають їхнім інтересам і прагненням, створюють можливості для самовираження завдяки участі в органах самоврядування.

5. Самоствердження учнів через спілкування з однолітками і старшими, самореалізація, самовизначення через діяльність тимчасових дитячих громадських об’єднань [4, 88-89].

Як засвоєну особистістю частину соціально-культурного досвіду тлумачить громадянську культуру В.Іванчук, виокремлюючи в її структурі органічно пов’язані між собою цінності [7, 64-68]. Останній дослідник поділяє на три групи: раціонально-понятійні, мотиваційно-емоційні, поведінково-діяльнісні.

Раціонально-понятійну групу складають:

-громадянський тезаурус (розуміння системи головних понять, необхідних для оволодіння громадянськими знаннями);

-громадянські знання (належний рівень орієнтації у питаннях державотворення, політики, економіки, права тощо);

-громадянську свідомість (глибоке усвідомлення особистістю об'єктивної необхідності співвіднесення власних інтересів з державними та заснована на ньому їхня громадянська активність).

Мотиваційно-емоційна група охоплює:

- почуття патріотизму (любов до Батьківщини, свого народу, рідної мови, культури);
- почуття громадянського обов'язку (глибоке усвідомлення людиною своєї залежності від держави, активність у вирішенні поставлених нею завдань);
- почуття громадянської відповідальності (переживання міри відповідності власної діяльності громадянському обов'язку);
- почуття громадянської мужності (здатність особистості до рішучих дій, спрямованих на досягнення суспільно-державних цілей);
- громадянську совість (здатність людини до емоційного переживання власних дій);
- правові почуття (психологічна готовність до неухильного дотримання правових норм, нетерпимість до порушників законів, боротьба з ними).

Поведінково-діяльнісну групу складає:

-діяльність, спрямована на вивчення історії свого народу, його економічного та політичного життя, перспектив розвитку, оволодіння правовою культурою.

Громадянську культуру розглядаємо як складову загальної культури, що охоплює: 1) життєдіяльність індивіда в суспільстві і реалізується завдяки усвідомленню себе членом конкретної спільноти, прийняттю її норм, історичних, культурних традицій і цінностей; 2) сформованість гуманістичного світогляду; 3) здатність поєднувати державні й особисті інтереси; 4) активну участь в громадських акціях на демократичних засадах.

Наведені визначальні риси громадянської культури можуть розглядатися як її компоненти, формування яких має посідати важливе місце в системі виховання.

На національну систему виховання покладаються завдання, з-поміж яких особливо значущими є становлення „особистості й професіонала-патріота України, який усвідомлює свою належність до сучасної європейської цивілізації, чітко орієнтується в сучасних реаліях і перспективах соціокультурної динаміки”, збереження й продовження „української культурно-історичної традиції, виховання шанобливого ставлення до державних святинь, української мови і культури...” [11].

Подальшого розвитку набувають ідеї формування в молодого покоління цінностей і якостей, які б розвивалися і виявлялися через поєднання інтересів особистості, суспільства, держави, нації. До них передусім залічуємо патріотизм, національну свідомість, правосвідомість, політичну культуру та культуру міжетнічних стосунків [12, 7].

Наведені положення засвідчують, що особистісні властивості і якості, набуття яких має забезпечити система виховання, тісно пов'язані з громадянським зростанням дітей і молоді. Проте, на жаль, ані в процитованих вище документах, ані в інших нормотворчих актах не зустрічаємо безпосередньо словосполучення „громадянська культура”. Саме це поняття найбільш повно віддзеркалює сутність етнокультурного громадянського становлення зростаючої особистості, яке має ґрунтуватися не лише на універсальних вартостях демократичної громадянської культури, загальнопедагогічних принципах, а й завважувати етнополітичні й етнокультурні чинники, характерні для сучасної Української держави. Адже, як стверджує Г.Філіпчук, „досвід інших народів у справі виховання є дорогоцінна спадщина для всіх ..., але не можна виховуватися за чужою педагогічною системою, якою б добре продуманою вона не була” [15, 6].

Актуальність цього підходу посилюється, з одного боку, успадкованими проблемами денационалізації і бездержавності, притаманними Україні протягом тривалого історичного періоду, а з другого – впливами сучасної глобалістської ідеології.

Проблема глобалізації пов'язана з широким домінуванням стандартів масової культури. Деякі автори розцінюють глобалізацію як нову форму експансії Сполучених Штатів Америки, своєрідний „культурний імперіалізм”, який нівелює культурну ідентичність народів різних країн [9, 5].

До важливих векторів глобалізації належать освіта і виховання, які не тільки не залишаються осторонь процесів глобалізації, а й активно залучаються до них. Це може призвести до підпорядкування вітчизняної освіти й виховання „інтересам могутніх іноземних транснаціональних корпорацій, які нав'язують свої стандарти навчання, свою мову спілкування, не зважаючи на національні особливості, витісняють національні мови – носіїв самотутніх культур” [8, 26]. Володіння значними грошовими коштами помітно посилює їхні конкурентні можливості і дає їм змогу не лише впливати на економіку, політику і навіть культуру інших країн, а й нав'язувати їм свої інтереси, що негативно позначається на національному суверенітеті та національному розвитку, зумовлює підпорядкування сфери освіти і культури єдиним стандартам, привнесеним ззовні. Яскравим підтвердженням цього може бути той факт, що, нехтуючи історичні традиції й національні особливості слабших країн, транснаціональні корпорації великих держав намагаються впровадити в зміст їх життєдіяльності свій спосіб мислення, своє поняття демократії і прав людини, переконати в перевагах своєї культури над усіма іншими.

Поряд з можливим ризиком утратити національну ідентичність, глобалізація надає Україні шанс посісти завдяки науці, освіті та інноваційним технологіям своє місце на новому етапі цивілізації. Відбувається об'єктивне запозичення і перенесення на національний ґрунт теоретичних і практичних здобутків інших країн, інших культур. Але, щоб запобігти глобальному поглинанню ними української етнокультури, не слід переймати їх механічно, а трансформувати, беручи до уваги особливості нашого середовища, його загальнонаціональні інтереси та інтереси окремої особистості.

Доречність такого погляду підтверджується історичним досвідом. У всі часи українські просвітителі не мислили освіченості поза етнокультурою, наголошуючи на тому, що національно сильний характер виробляється лише глибокою, систематичною національною освітою, що творить доконечну виховну цінність. Тому слід долати „як девальвацію загальнолюдських гуманістичних цінностей, так і національного нігілізму, відірваності... від національних джерел” [15, 21].

Сьогодні є всі підстави акцентувати на потребі випереджального розвитку в молодого покоління громадянської свідомості, прагнення до загального блага й інших загальнолюдських громадянських цінностей у тісному поєднанні з їх етнокультурними аналогами. Тому головне завдання системи виховання полягає в тому, щоб її учасники могли безболісно і повноцінно долучитися до складної, а часто й суперечливої системи відносин між людьми, колективами, державами, що залежить від їхнього вміння самостійно мислити, керуючись приписами громадянської культури.

Система виховання має стати гарантом демократичності суспільного устрою та державотворення, слугувати ефективним засобом вибору цінностей, створювати умови для формування в молодого покоління соціальних настанов та ціннісних орієнтацій.

Важлива роль у справі передачі громадянського досвіду учнівській молоді відводиться шкільному вихованню. Від змісту, форм і методів діяльності школи значною мірою залежить успіх національного відродження як країни загалом, так і кожного індивіда зокрема. Якщо залишити школу на традиційному рівні – „з її авторитаризмом і лицемірством, з казенною байдужістю до дитини, зі спалахами ворожості до її батьків – шкільний конвеєр і далі безупину постачатиме суспільству молоде покоління із застарілими, безсистемними напівзнаннями, відлучатиме від праці, позбавлятиме моральної, політичної і громадянської культури. Молодь втратить будь-яку надію на самоутвердження, самовираження, самовдосконалення, у неї зникне мета і сенс будь-яких позитивних мотивів для навчання, роботи, творчості, політичної і громадянської діяльності” [10].

Висновки... В умовах сучасного українського суспільства особливої актуальності набуває проблема формування в молодого покоління громадянської культури. Багатоплановий аналіз сучасних досліджень, присвячених цій проблематиці засвідчує, що це поняття не має єдиного визначення і зазвичай подається дослідниками через значний обсяг різноманітних якостей. Водночас у працях науковців бракує даних про особливості формування громадянської культури з опертям на етнокультурні реалії сучасного українського суспільства. На цьому тлі виникає суперечність між вимогами до громадянських якостей особистості і відсутністю відповідної науково обґрунтованої моделі вирішення цього завдання.

Перспективи подальших розвідок... Подальшого уточнення потребує і сутність самого поняття „громадянська культура”. Адаже в переважній більшості праць, у назву яких винесене це словосполучення, відсутня навіть проста логічність його використання у змісті. Натомість увага зосереджується переважно на питаннях громадянськості або громадянського виховання, що, на нашу думку, є неправомірним з наукового погляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бех І.Д. Передмова // Теоретичні засади формування громадянської культури школярів / Дерев'яно Н.; За ред. В.Костіва. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – С.3-6.
2. Бойченко В.В. Полікультурне виховання молодших школярів у навчально-виховному процесі школи: Дис. ... канд. пед. наук / 13.00.07. – Херсон, 2006. – 217 с.
3. Войтович С.О. Світ соціальних відносин в українській культурі (історико-соціологічне дослідження). – К., 1994. – 238 с.
4. Дерев'яно Н. Теоретичні засади формування громадянської культури школярів / За ред. В.Костіва. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – 199 с.
5. Етнічний довідник: У 3 ч. Ч.1. Терміни та поняття. – К., 1997. – 423 с.
6. Євтух В. Етносуспільні процеси в Україні: можливості наукових інтерпретацій. – К.: Видав. дім „Стилос”, 2004. – 243 с.
7. Іванчук В. Теоретико-методологічні основи формування громадянської культури учнівської і студентської молоді // Джерела. – 1998. – № 3-4. – С.64-68.
8. Канаев Н.М. Глобализация и высшее образование. Взгляд из ЮНЕСКО // Философия образования. – 2005. – №1. – С.26-31.
9. Кучуради И. Философия перед лицом мировых проблем // Вопросы философии. – 2004. – №3. – С.5-11.
10. Манжоло П.Г. Соціокультурний вплив особистості педагога у процесі формування громадянськості сучасної молоді // psyh.kiev.ua

11. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. – 2001. – № 29.
12. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні // Освіта України. – 2004. – №94.
13. Рудич Ф.М. Політологія: Курс лекцій. – К.: Либідь, 2000. – 384 с.
14. Соціальна філософія: Короткий енцикл. сл. / Заг. ред. і уклад.: В.П.Андрущенко, М.І.Горлач. – К. – Харків: ВМП „Рубікон”, 1997. – 382 с.
15. Філіпчук Г.Г. Громадянське суспільство: освіта, етнокультура, етнополітика. – Чернівці: Зелена Буковина, 2002. – 375 с.

Анотація

О.В.Роговец

Гражданская культура как составная этнокультуры личности

В статье рассматривается сущность гражданской культуры, исследуется ее логическая взаимосвязь с этнокультурой личности в современных условиях развития украинского общества.

Ключевые слова: гражданская культура, украинский этнос, этнокультура, гражданское общество, воспитание.

Summary

O.V.Rogovets'

Culture of Citizens as the Component of Ethnoculture of Personality

The essence of culture of citizens is examined in the article, its logical connection with ethnoculture of personality in the modern conditions of the development of the Ukrainian society is studied.

Key words: culture of citizens, Ukrainian ethos, ethnoculture, society of citizens, upbringing.

Дата надходження статті

„11” березня 2008 р.

УДК 371.134+376 (045)

Г.І.САВИЦЬКА,

*кандидат педагогічних наук
(м.Хмельницький)*

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У даній статті розкрито суть навчально-виховної діяльності майбутнього педагога в умовах інтегрованого навчання дітей з особливими потребами в загальноосвітніх навчальних закладах. Визначено компоненти готовності до роботи з даними дітьми, які формуються в процесі вивчення дефектологічних дисциплін.

Ключові слова: інтегроване навчання, інклюзивне навчання, діти з особливими потребами, спеціальна освіта, корекційно-виховна робота.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Демократичні зміни в суспільному житті країни зумовили нове бачення, розуміння та переоцінку багатьох сталих положень. Зокрема, у надзвичайно короткий історичний термін було усунуто соціально-політичні та ідеологічні бар'єри, що стримували розвиток системи спеціальної освіти: почали підтримуватися приватні благочинні ініціативи, розширилися права батьків, їм надано право вибору освітнього закладу та форм організації навчання.

Як наслідок – на сучасному етапі однією з альтернативних форм отримання освіти дітьми з особливостями психофізичного розвитку стало інтегроване навчання. Воно, передусім, передбачає перебування дитини з особливими потребами в масовому загальноосвітньому дошкільному чи шкільному закладі, оволодіння нею знаннями, вміннями та навичками в ті ж самі терміни, що й здоровою дитиною. Сама ідея інтеграції базується на тому, що життя й побут людей з обмеженими можливостями мають бути найбільш наближені до умов і стилю життя суспільства, в якому вони перебувають. Це означає, що дитина з порушенням психофізичного розвитку має право задовольняти свої потреби так, як і всі інші члени суспільства.

Ці принципи закріплені низкою міжнародних та вітчизняних правових актів: Декларацією прав дитини, Декларацією про права осіб з відхиленнями в інтелектуальному розвитку, Декларацією про права інвалідів, законами „Про освіту”, в яких стверджується, що всі діти з обмеженими психофізичними можливостями, діти-інваліди мають право на навчання, на здобуття якісної освіти. Однак визнання права – це ще не визнання рівності, а популістське ставлення до цих питань теж може бути згубним.